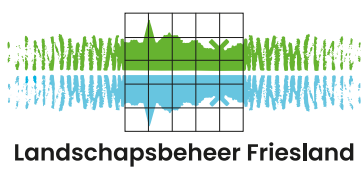

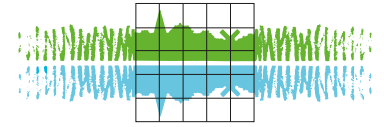
Winst foar it lânskip

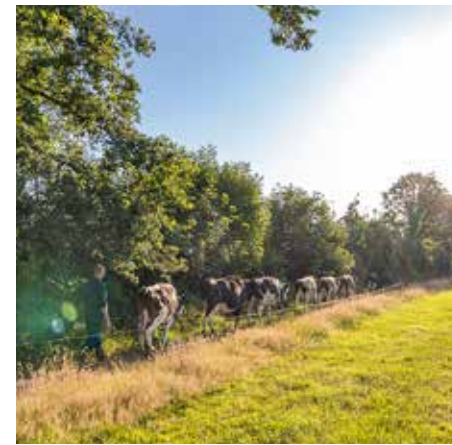
Landschapsbeheer Friesland

JAAROVERZICHT

2023

Landschapsbeheer Friesland

Maitiid

Hoefolle wurden ha we noadich
om ús wrâld te beskriuwen?

Hoefolle wrâld ha we noadich
om ús wurden kleur te jaan?

Hoe effen moat it wurde
foar't we hearre wat we misse?

Juster rûn ik troch it stille fjild
en begriep
dat it wol tiid wie

om de died
by it wurd te dwaan

2021- Nyk de Vries (Dichter fan Fryslân)

Voorwoord

In dit jaarverslag blikken we graag met u terug op onze activiteiten in 2023. Het was een bijzonder jaar waarin we het 40-jarig bestaan van de stichting Landschapsbeheer Friesland hebben gevierd. In 1983 zijn we gestart als kleine organisatie onder de naam Stichting Instandhouding Landschapselementen in Friesland (SILF). Deze stichting zette zich samen met vrijwilligers in voor het beheer van landschapselementen. SILF was destijds gevestigd in Drachten. Na een stabiele eerste periode is de stichting verhuisd naar de huidige kantoorlocatie in Beetsterzwaag. In 2021 is gekozen voor een model waarin Landschapsbeheer en It Fryske Gea nauw samenwerken onder eenzelfde bestuur en met behoud van eigen identiteit en onafhankelijkheid. We bouwen aan een sterk team dat op inhoud wordt gevraagd en met expertise het verschil maakt.

In 2023 is het team met maar liefst vijf nieuwe medewerkers uitgebreid. Een blik op de toekomst leert ons dat er nog ruimte is voor groei om het werk in 2024 en 2025 te kunnen uitvoeren. Inmiddels staat er een team van zestien vaste medewerkers en werken we met een aantal vaste inhuurkrachten en adviseurs vanuit een flexibele schil. Op deze manier verwachten we invulling te kunnen geven aan de opgaven die de komende jaren op ons af komen.

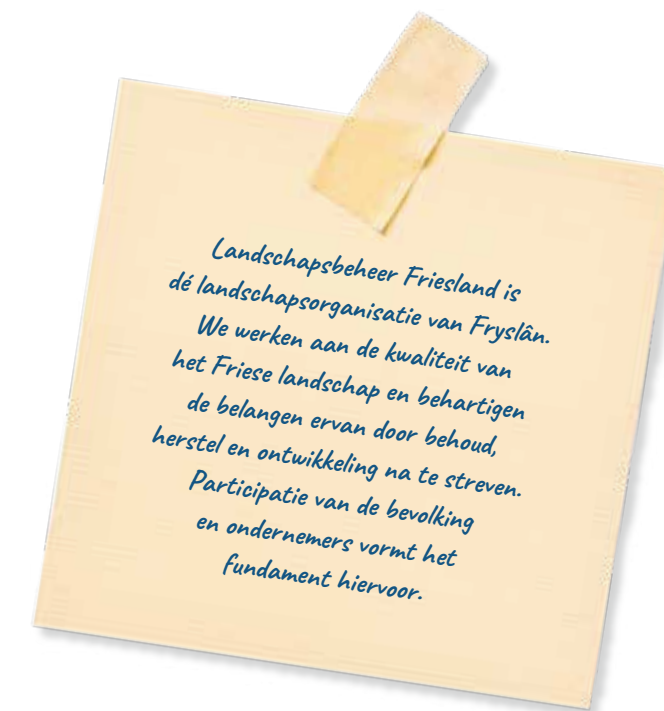
Naast onze werkzaamheden op het landschappelijk beleidsterrein en de uitwerkingen van de producttaken vanuit de provinciale subsidie, groeit onze ordeportefeuille op het gebied van projecten. In 2024 werken we aan het nieuwe meerjarenplan voor de komende vier jaar.

Tot slot zijn wij trots op onze vrijwilligers die iedere week weer mooi werk doen in het Friese cultuurlandschap. Of het nu de leden van de zes hoogstambrigades zijn, die op de meest bijzondere plekken komen om fruitbomen te snoeien, de vrijwilligers die wekelijks op de hei werken en deze vrij houden van bomen, de vrijwilligers in de eendenkooien of de groep die op landgoed Oranjestein dankbaar onderhoudswerk doet: wat zijn we blij met hun inzet!

Wilt u meer weten van ons of over onze projecten? Neem dan een kijkje op onze vernieuwde website of volg ons op social media. Heel veel leesplezier!

Wiebe Bouma

Directeur Landschapsbeheer Friesland

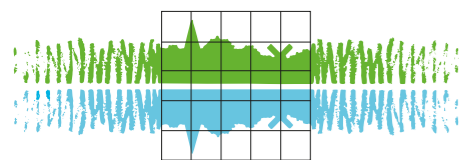

Inhoudsopgave

Thema's

JAAROVERZICHT

2023

Landschapsbeheer Friesland

Landschapsbeheer Friesland
Commissieweg 13-15
9244 GB Beetsterzwaag
(0512) 38 38 00
info@landschapsbeheerfriesland.nl
www.landschapsbeheerfriesland.nl

Uitgave van Landschapsbeheer Friesland

Uitgave: April 2024
Oplage: 200
Teksten: Medewerkers LBF
Vormgeving: Yka van der Veen
Fotografie: Vereniging NFW, Mark Schuurman,
Sjoukje Hamstra-Bouma,
Binne-Louw Katsma

Wie zijn wij?

6

Samenwerking

10

Landschapsbeheer
Friesland in cijfers
en in de media

32

Agrarisch Cultuurlandschap

14

Erfgoed & Cultuurhistorie

18

Biodiversiteit & Monitoring

22

Educatie & Vrijwilligers

26

*Wat kan landschapsbeheer Friesland voor u betekenen?
"Ons enthousiaste team adviseert professionals en particulieren over de inrichting van het landschap en verzorgt projectmanagement, monitoring van soorten en begeleiding van vrijwilligers en scholieren."*

Landschapsbeheer Friesland verbindt, behoudt en vernieuwt

Stichting Landschapsbeheer Friesland is dé landschapsorganisatie van Fryslân. Sinds 1983 maken wij ons hard voor het behoud en de ontwikkeling van het prachtige Friese cultuurlandschap. We zetten ons in voor een robuust en biodivers landschap vol historie, beleefbaarheid en streekeigenheid. Dit doen we als onafhankelijke organisatie samen met en voor overheden, agrariërs, natuurorganisaties, bewoners én met de hulp van vele vrijwilligers.

In ons meerjarenprogramma 2021 – 2024 hebben we vier hoofdthema's benoemd waaronder wij onze activiteiten uitvoeren:

- Agrarisch Cultuurlandschap & Gebiedsprocessen
- Biodiversiteit & Monitoring
- Erfgoed & Cultuurhistorie
- Educatie & Vrijwilligers

Bestuur

Het bestuur van onze stichting bestaat uit zeven leden die vrijwillig en vanuit hun expertise een bijdrage aan onze organisatie leveren. Ons bestuur heeft dezelfde samenstelling als het bestuur van It Fryske Gea waarmee we nauw samenwerken.

Team

Ons enthousiaste team bestaat inmiddels uit zestien professionals met ieder zijn of haar eigen expertise en vaardigheden. In 2023 is ons team uitgebreid met een projectcontroller, een officemanager, twee projectmedewerkers en een junior projectleider met expertise op het gebied van ecologie en landschapsgeschiedenis. Daarnaast werkten we samen met een externe communicatieadviseur.

Producttaken provincie Fryslân

Wij adviseren de provincie en gemeenten over beleidszaken die de inrichting van het landschap raken. Hiervoor ontvangen wij een boekjaarsubsidie. Het afgelopen jaar waren we onder andere betrokken bij de ontwikkeling van het Fries Programma Landelijk Gebied, het programma Landschap en tal van projecten.

Onze visie

Landschapsbeheer Friesland is de vertegenwoordiger van het Friese landschap

- Wij bewaken het cultuurhistorisch erfgoed en verbinden dat met vernieuwing
- We bevorderen de biodiversiteit van landschappen
- Wij monitoren de kwaliteit van het landschap en signaleren kansen en bedreigingen
- Wij geven het landschap een krachtige stem door bewoners, ondernemers en andere partijen hieraan te verbinden, en de bewustwording van de waarde te vergroten
- Wij willen bewerkstellingen dat het Friese landschap een duurzaam toekomstperspectief krijgt

Onze missie

Landschapsbeheer Friesland is dé landschapsorganisatie van Fryslân. We werken aan de kwaliteit van het Friese landschap en behartigen de belangen ervan door behoud, herstel en ontwikkeling na te streven. Participatie van de bevolking en ondernemers vormt het fundament hiervoor.

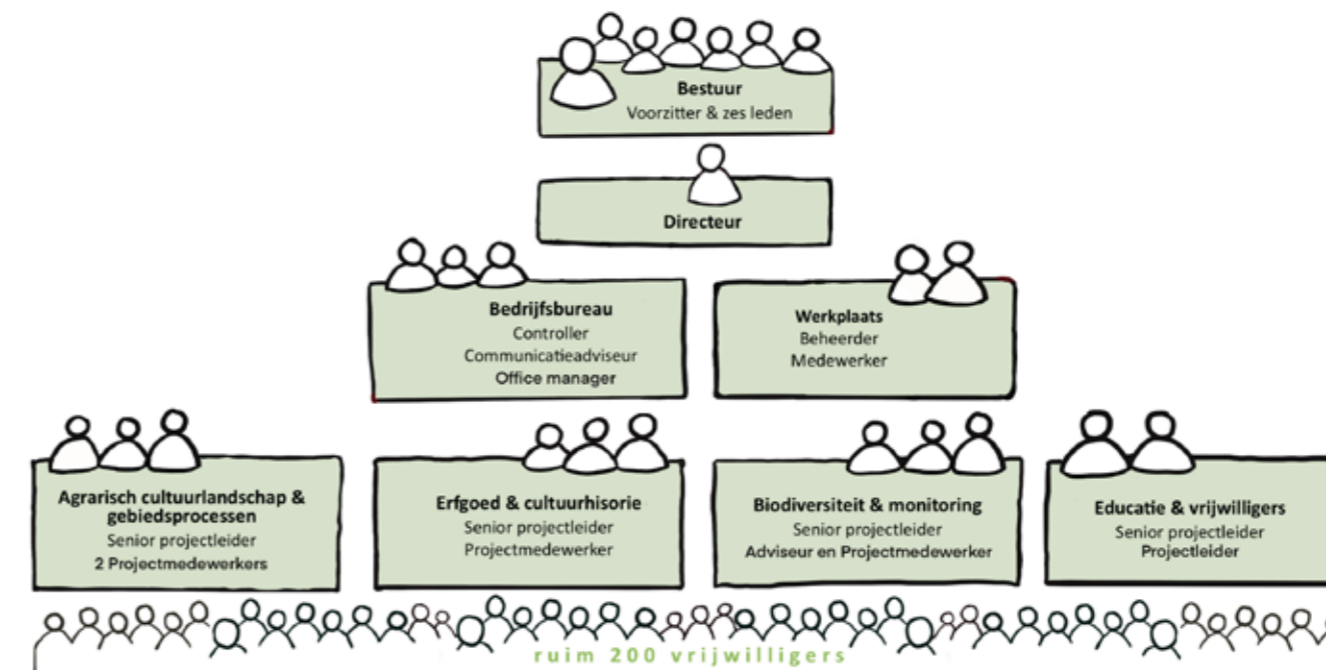

Jubileum 40 jaar Landschapsbeheer Friesland

In 2023 bestond Landschapsbeheer Friesland 40 jaar. Dit jubileum vierden we op 16 november samen met drie andere jubilerende, groene organisaties tijdens een symposium Landschapsbiodiversiteit in Natuurmuseum Fryslân in Leeuwarden. Naast Landschapsbeheer Friesland vierde Natuurmuseum Fryslân zijn 100-jarig bestaan, de Friese Milieu Federatie haar 50ste verjaardag net zoals SOVON. Meer dan 260 mensen namen deel aan het symposium waarin werd teruggeblikt op hoe het landschap veranderde en vooruitgekeken hoe alle deelnemers het landschap nieuwe impulsen kunnen geven voor een gezonde toekomst. Dat gebeurt vanuit verschillende invalshoeken zoals landschap, natuur, onderzoek, landbouw en de journalistiek. Alle deelnemers zetten zich komend jaar in voor een duurzame toekomst voor natuur en landschap.

Over een jaar, op donderdag 14 november 2024, organiseren de organisaties opnieuw een bijeenkomst om te kijken wat voor impact dit symposium op het dagelijks leven van de deelnemers heeft gehad. Als cadeau werd een bijdrage gevraagd voor het project Gruttoland Tjerkwerd van het Agrarisch Natuurfonds. Tijdens het symposium kon gedeputeerde Matthijs de Vries een cheque met de tussenstand van € 9.500,- aan agrariër Bote de Boer uitreiken waarmee 1.260 m² extra gruttoland kan worden aangekocht.

Organogram Landschapsbeheer Friesland 2023

Hoe werken wij?

Landschapsbeheer Friesland heeft geen eigen grond en geen leden en is daardoor een neutrale partij tussen alle betrokkenen bij landschap en natuur. Wij onderhouden intensieve contacten met gemeenten en de provincie en werken op projectniveau zeer intensief samen met verschillende organisaties, agrariërs en andere bewoners van het landelijke gebied.

We gaan met initiatiefnemers om tafel om, als dat mogelijk is, concrete projecten te ontwikkelen en we adviseren over de uitvoerings- en subsidiemogelijkheden. Hierbij staan de biodiversiteit, cultuurhistorie, identiteit en betrokkenheid en participatie van

bewoners centraal. Wij zetten in op projecten die een bijdrage leveren aan het agrarisch landschapsbeheer, de biodiversiteit, de beleefbaarheid van het cultuurlandschap en landschapseducatie. Zo werken wij aan de toekomst van het cultuurlandschap.

Vrijwilligers

Ons werk kunnen we doen dankzij de hulp van ruim 200 vrijwilligers. Zij helpen ons bij verschillende beheer- en herstellwerkzaamheden, de monitoring van plant- en diersoorten, educatieactiviteiten en acties.

Nationale Postcode Loterij

Naast de provinciale steun ontvangen wij vanuit onze koepelorganisatie LandschappenNL een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij. Deze bijdrage wordt onder de negentien landschapsorganisaties van Nederland verdeeld. De bijdrage die wij jaarlijks ontvangen, gebruiken wij in verschillende projecten om zoveel mogelijk impact te kunnen geven.

Zo gebruiken wij de bijdrage om de jaarlijkse Natuurwerkdag te organiseren, onze Hoogstambrigades mede te financieren, om landschapseducatie aan basisscholieren te kunnen geven (jaarlijks ca. 1.500 leerlingen) en we ontwikkelen hiervan landschapscursussen voor geïnteresseerden. Ook gebruiken wij de bijdrage om projecten mee te (co)financieren. Voorbeelden hiervan zijn monitoringsprojecten op het gebied van insecten, broedvogels en vleermuizen. Ook maken we jaarlijks broeihopen voor ringslangen met collega's en vrijwilligers en we hebben een project over behoud van autochtoon plantmateriaal ontwikkeld.

Samenwerking

Bij het Friese landschap zijn veel partijen met verschillende belangen betrokken.

Bij alle landschappelijke vraagstukken is samenwerking dus belangrijk.

Wij werken dan ook samen met partijen zoals de agrarische collectieven, de Friese gemeenten, terreinbeherende organisaties, verschillende adviesbureaus en bewoners. Samen met It Fryske Gea en in opdracht van de provincie Fryslân voeren we specifieke taken uit.

It Fryske Gea

We werken nauw samen met It Fryske Gea (IFG). Beide besturen bestaan uit dezelfde leden en er is op alle niveaus afstemming tussen beide organisaties. In 2023 werkten we onder andere samen aan de volgende projecten: een visie voor eendenkooien, project Veensluisje en SPUK -projecten (stikstof) binnen Natuurnetwerk Nederland.

Provincie Fryslân

Met de provincie Fryslân werken we nauw samen aan beleidsthema's op het gebied van landschap. Naast de producttaken voeren we ook opdrachten voor de provincie uit. Zo werkten we in 2023 mee aan het biodiversiteitsherstelprogramma, de dorpenatlas en het bomenloket.

LandschappenNL

Als koepelorganisatie van alle provinciale Landschappen en landschapsbeheerorganisaties vervult LandschappenNL taken op landelijk niveau. Onze directeur neemt zitting in het directeursberaad dat een aantal keer per jaar plaatsvindt. We werken ook nauw samen op het gebied van communicatie zoals met de Natuurwerkdag en landelijke acties zoals project Plan Boom, diverse vogel- en bijentellingen en het handboek voor Nederlandse landschappen.

De Friese gemeenten

Het afgelopen jaar werkten de Friese gemeenten aan de omgevings- en gebiedsvisies en de invoering van de Omgevingswet. Voor een aantal gemeenten leverden wij hiervoor input. Daarnaast werkten wij aan concrete projecten in de gemeente Smallingerland, Noardeast Fryslân en Súdwest-Fryslân.

Agrarische collectieven

In Fryslân zijn zeven agrarische collectieven actief die met hun leden verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb). In opdracht van de Provincie Fryslân voeren wij samen met Altenburg & Wymenga de beleidsmonitoring uit voor het leefgebied Droge Dooradering. Voor een aantal collectieven verzorgen wij ook de schouw en de monitoring van bepaalde doelsoorten. Bij de vereniging Noardlike Fryske Wâlden nemen we plaats in de themagroep Natuur en Landschap waarin wij samen met de vijf gemeenten en de terreinbeherende organisaties werken aan de ontwikkeling van het coulisselandschap.

Friese Milieu Federatie

Met de Friese Milieu Federatie (FMF) voeren we verschillende projecten uit zoals Beammen foar Elkenien en trekken we samen op als het gaat om de inpassing van energieprojecten in onze provincie. Daarnaast is de FMF voorzitter en trekker van het Griem Oerlis waar wij zitting in hebben. Het Griem Oerlis is een platform voor overleg, afstemming en gezamenlijke activiteiten tussen de Friese Milieufederatie, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, It Fryske Gea, IVN, Waddenvereniging en Landschapsbeheer Friesland.

Living Lab Fryslân

Landschapsbeheer Friesland is aangesloten bij de kennispool van Living Lab Fryslân. Vanuit deze kennispool zijn wij adviseur op het gebied van erfinrichting rondom boerderijen. Voor diverse (boeren)erven hebben wij een advies gegeven of een inrichtingsplan opgesteld.

Stichting Landschapsfonds Oranjewoud – Katlijk

Landschapsbeheer Friesland is de gebiedsmakelaar voor de landgoederen rondom Oranjewoud en de gebieden bij Katlijk. In opdracht van het bestuur van het landschapsfonds Oranjewoud Katlijk coördineren wij ook de kwaliteitscontrole van het uitgevoerde beheer.

Wat is een POP-project?
POP staat voor Plattelands-
ontwikkelingsprogramma, een subsidie-
programma voor de ontwikkeling van het
Nederlandse platteland. Deze projecten
worden gefinancierd via POP3 en ELFPO,
het Europees Landbouwfonds voor
Plattelandsontwikkeling,
en de provincie Fryslân.

Agrarisch Cultuurlandschap & gebiedsprocessen

Bij dit thema staan biodiversiteit, landschappelijke beleefbaarheid, klimaatadaptatie en toekomstgerichte landbouw centraal. Landschapsbeheer Friesland adviseert over landschapsbeleid en vertaalt beleid naar uitvoering. Wij werken vanuit onze expertise samen met andere partijen aan een duurzaam toekomstperspectief voor het Friese agrarische cultuurlandschap. Denk daarbij aan de provincie, gemeenten, de agrarische collectieven en andere organisaties in Fryslân. We ontwikkelen projecten voor het versterken en het herstel van het agrarisch cultuurlandschap. Daarin voeren we aanleg- en herstelwerkzaamheden van landschapselementen uit en zorgen we voor meer biodiversiteit op boerenerven.

De ontstaansgeschiedenis van het Friese landschap gebruiken wij hierbij als uitgangspunt. Daarnaast leveren we een bijdrage aan veldexcursies in bijzondere cultuurlandschappen.

Beammen foar Elkenien

Met het project Beammen foar Elkenien planten wij samen met de Friese Milieu Federatie ruim 100.000 bomen op grond van Friese grondeigenaren. Hiermee versterken we het Friese landschap waar dat in ruimtelijke zin wenselijk is. De nieuwe aanplant bestaat uit streekeigen bomen en struiken. Met het planten van jonge bomen vergroten we de toekomstige CO₂-opname en wordt ons landschap groener, mooier, meer divers én koeler. De belangstelling voor het project is groot en wordt in de winterperiode 2023 -2024 afgerond. In december 2023 hebben we in Gerkesklooster samen met een groep vrijwilligers 1.000 bomen en struiken, zoals ligusterheg en meidoornheg geplant.

Boeren tussen Boomwallen

Het project Boeren tussen Boomwallen is een initiatief van de Vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Achtkarspelen (VANLA) en de vereniging Noardlike Fryske Wâlden (NFW). In 2023 kreeg het project een vervolg binnen het Fjildlab waar projecten voor een toekomstbestendige landbouw centraal staan. In het project kijken we naar de waarde van bestaande landschaps-

elementen en het landschap op gebiedsniveau. Het gaat dan bijvoorbeeld over landschapskwaliteit, klimaatadaptatie, koolstofvastlegging, biodiversiteit, diergezondheid en klimaatrobuustheid. Daarbij wordt ook gekeken naar mogelijke verdienmodellen, inpassingsplannen en de mogelijkheid om uit te breiden naar verschillende vormen van agroforestry. Vanuit Landschapsbeheer Friesland adviseren wij over de landschapskwaliteit van Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden en de biodiversiteit op basis van onze kennis van het gebied en dit specifieke landschap. Naast VANLA en NFW werken het Louis Bolk Instituut, Hogeschool Van Hall Larenstein en de Friese Milieufederatie mee aan dit project.

Attentielijsten bedreigde wilde bomen en struiken

In september presenteerden de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in samenwerking met adviesbureau Wilde Bomen, Ecologisch Adviesbureau Maes en Landschapsbeheer Flevoland de digitale Attentielijsten bedreigde wilde bomen en struiken voor alle provincies in Nederland. Landschapsbeheer Friesland werkte mee aan de totstandkoming van de Friese lijst en gaf advies over de toepassing hiervan. Wilde bomen en struiken vormen de basis van de biodiversiteit.

Attentielijst bedreigde
wilde bomen en struiken Friesland

Door goed beheer van de laatste groeiplaatsen is het mogelijk deze trend te keren en de populaties wilde bomen en struiken weer te laten groeien. Kijk voor de soorten en de tips voor beheer op de website van de RCE.

Atlas en digitale kaart groen erfgoed

Landschapsbeheer Friesland heeft op basis van de attentielijst van de RCE het belang van de toepassing van autochtoon plantmateriaal in herstelprojecten met de provincie gedeeld en aangegeven wat er aan kennis ontbreekt. De provincie heeft ons gevraagd een voorstel te maken hoe de kennis van autochtone bomen en struiken in Fryslân op peil kan worden gebracht. Dit kan bijvoorbeeld met de ontwikkeling van een atlas en digitale kaart van groen erfgoed.

Duizend bomen

Begin 2023 werd Landschapsbeheer Friesland benaderd door de Friese Soroptimisten, een vrouwenwerkorganisatie die zich wereldwijd voor andere vrouwen inzet. Zij wilden graag ergens in de provincie 1.000 bomen planten. Wij hielpen mee met het vinden van de locatie en de keuze voor de juiste boom- en plantensoorten, het materiaal en de instructies voor het planten. Het werd een nieuwe elzensingel bij een schapenboer in Zwaagwesteinde. De bomen bieden een mooie leef- en broedplek voor de gekraagde roodstaart. Dit vogeltje overwintert in de Sahel in Ghana waar de Soroptimisten ook projecten uitvoeren.

Herstel Agrarisch Cultuurlandschap Fryslân (HAC-F)

In 2023 werkten wij samen met de Friese agrarische collectieven aan twee POP-projecten Herstel Agrarisch Cultuurlandschap Fryslân (HAC-F). In deze projecten herstellen we landschapselementen zoals (elzen)singels, hout- en tûnwallen, drenkpoelen en greppelland van zowel agrariërs als particulieren of leggen we deze elementen opnieuw aan. De kosten voor het ontwerp en de levering van de beplanting worden vanuit het project betaald.

Deelnemers kunnen de beplanting zelf planten en houden de inrichting tien jaar in stand. De projecten lopen nog tot uiterlijk 1 april 2025. Aanmelden kan nog tot eind 2024 op onze website.

Veldexcursies vereniging Noardlike Fryske Wâlden

In mei was er veel belangstelling voor de veldexcursies van de vereniging Noardlike Fryske Wâlden met onze soortenexpert. Hij liet de groep zien wat het positieve effect van het goed uitgevoerde landschapsbeheer is op de biodiversiteit van het coulisselandschap. Ook wees hij de groep op de bijzondere rozensoorten die in dit gebied voorkomen.

Input FPLG

In 2023 adviseerden wij de provincie welke kansen voor uitvoering en realisatie de komende tijd verzilverd kunnen worden in het agrarisch cultuurlandschap. Hiervoor namen we onder andere deel aan de hackathon ter voorbereiding voor het bepalen van de inhoud en benodigde middelen voor het Fries Programma Landelijk Gebied. Landschapsbeheer Friesland heeft daarnaast ook inhoudelijke input geleverd aan het provinciale projectteam van het FPLG. Zo wordt ons project Mei It Ferline Foarut (MIFF) genoemd als belangrijke basis voor toekomstige ontwikkelingen in het landelijk gebied.

Kwaliteitscontrole Landschapsfonds Oranjewoud Katlijk

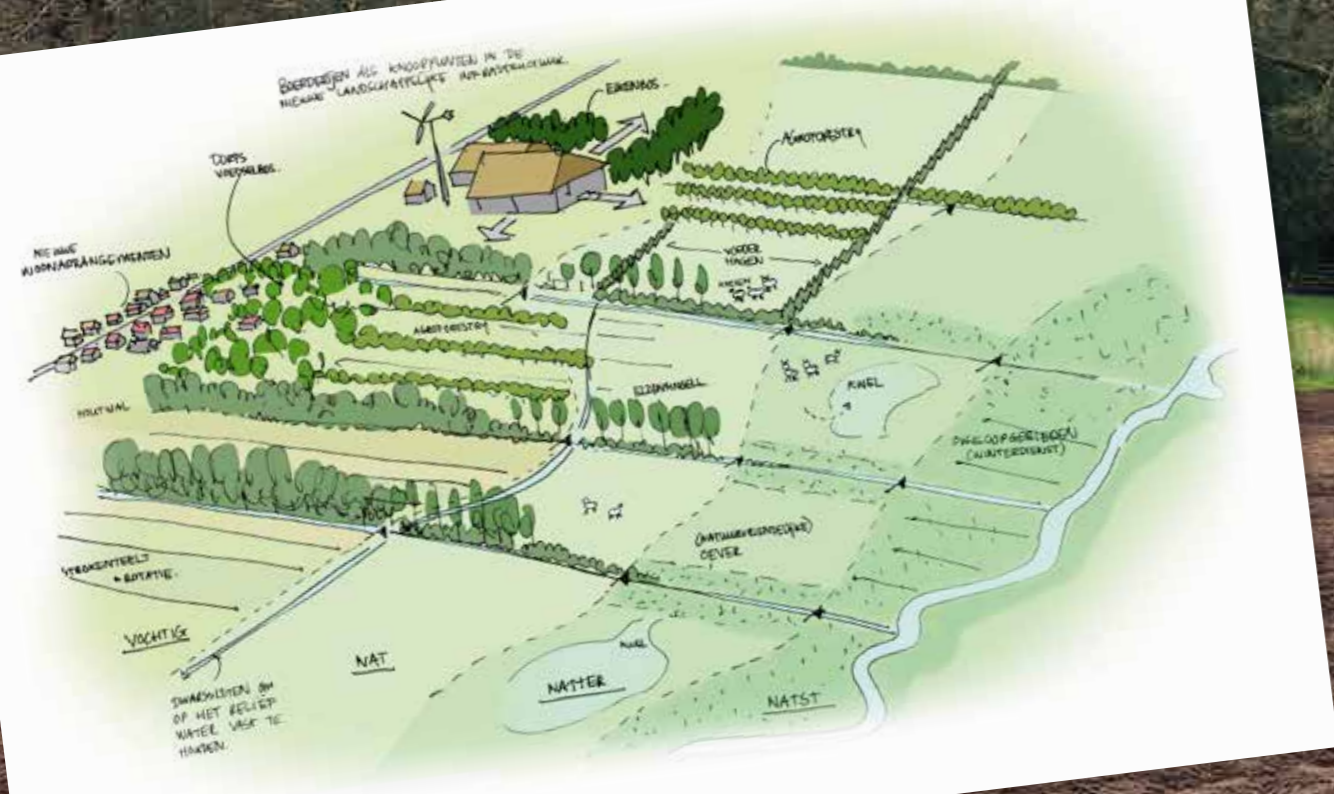
Voor Stichting Landschapsfonds Oranjewoud Katlijk voeren we verschillende taken uit. Landschapsbeheer Friesland levert de gebiedsmakelaar die afspraken maakt over het beheer met de grondgebruikers. Daarnaast adviseren we het bestuur van het fonds en voeren ook een aantal administratieve taken uit. LBF coördineert ook de kwaliteitscontrole van het uitgevoerde beheer. Een onafhankelijke schouwcommissie voert de schouw uit en wij treden op als secretaris van de commissie.

Lees op de website van vereniging
Noardlike Fryske Wâlden de ervaringen
van Wiep Papenburg, deelnemer aan een
eerder herstelproject

Link naar digitaal landschapsverhaal voor Nationaal Park De Alde Feanen

Erfgoed & Cultuurhistorie

Het Friese landschap herbergt nog altijd sporen die eeuwen geleden door de toenmalige bewoners zijn achtergelaten. Iedere generatie heeft zo haar stempel op de ontwikkeling van het landschap gedrukt en voor een landschappelijke gelaagdheid gezorgd. Samen met de grote diversiteit aan cultuurlandschappen geeft deze gelaagdheid het Friese landschap zijn eigen unieke identiteit.

Belangrijk is dat in deze eeuwenoude cultuurlandschappen een zekere logica bestaat tussen bodem, water en het gebruik van het landschap. Landschapsbeheer Friesland maakt deze logica zichtbaar, zet in op behoud van identiteit en adviseert over het gebruik van de aanwezige landschapselementen en structuren.

Via landschapshistorisch- en ontwerpend onderzoek vertellen we het verhaal van het landschap, zorgen we dat het in beleid wordt verankerd en leveren we inspiratie om oude landschappelijke sporen te benutten voor het Friese landschap van de toekomst.

Omgevingsvisies & landschapsbeleid

Het Rijk, de provincie en de gemeenten stellen in het kader van de Omgevingswet nieuwe omgevingsvisies en -plannen op. Het landschap, waarin vele opgaven en doelen samenkomen, speelt een centrale rol in het omgevingsbeleid. Landschapsbeheer Friesland kan op basis van ruime ervaring breed adviseren over het inbedden van landschap in beleid. Zo kunnen we op een creatieve manier de historie van het landschap vertalen naar kernkwaliteiten en deze verbinden aan kansen in programma's en opgaven. Ook maken wij op basis van landschappelijke kwaliteiten doorvertalingen naar praktische uitvoeringsprogramma's om, vaak met de bewoners, aan de slag te gaan in het landschap. In 2023 werkten we onder andere mee aan het Fries Programma Landelijke Gebied en het Programma Landschap van de provincie Fryslân. Daarnaast hebben we diverse gemeenten over landschappelijke vraagstukken geadviseerd en verzorgden we samen met provincie, gemeenten en het Wetterskip de provinciale Landschaps-meetup.

Landschapshistorie uitgelegd

Over de historie van landschap zijn vaak vele interessante verhalen te vertellen. Landschapsbeheer Friesland probeert dergelijke landschapsverhalen begrijpelijk te maken voor het publiek. In 2023 schreven we een digitaal landschapsverhaal voor Nationaal Park De Alde Feanen. Voor de binnenkort te verschijnen 'Historische atlas van Zuidoost-Friesland' hebben we een aantal hoofdstukken over het (toekomstige) Zuidoost-Friese landschap uitgewerkt. Momenteel werken we in opdracht van de provincie Fryslân aan een digitale dorpenatlas voor de gehele provincie die begin 2024 gereed komt.

Cultuurhistorisch onderzoek

Wij verrichten soms specifiek onderzoek naar cultuurhistorische objecten of een bijzonder landschapstype. Dit doen we onder meer in de vorm van een cultuurhistorische quickscan. Met het combineren van verschillende bronnen duiden we dan het onderzoeksobject vanuit diverse invalshoeken. Zo hebben wij in 2023 binnen de Landschapsecologische Systeemanalyse (LESA) van het Fochteloërveen een hoofdstuk geschreven over de landschapshistorische ontwikkeling van die regio.

*Meer weten over de methodiek
Mei it ferline foarút?
Lees het interview van
Dennis Worst en Peter Hermans:*

*Bekijk de video van het
Actieprogramma Ruimtelijk Ontwerp
waarin de methodiek met prachtige
beelden wordt uitgelegd.*

Bezoek www.methetverledenvooruit.nl

Mei it ferline foarút

Met de methodiek ‘Mei it ferline foarút’ (NL: met het verleden vooruit) gebruiken wij het verleden als inspiratie voor toekomstige ruimtelijke opgaven. Met deze methodiek benutten we de wordingsgeschiedenis van het Friese landschap om te werken aan krachtige, duurzame en streekeigen landschappen. De methodiek hebben we samen met Werkend Landschap ontwikkeld.

Voor acht deelgebieden in Fryslân hebben wij samen een zogeheten ‘chronologica’ uitgewerkt. Dit is een poster waarop de geschiedenis en kernkwaliteiten van landschapstypen inzichtelijk zijn gemaakt. Samen met de projectpartners hebben we de website www.methetverledenvooruit.nl ontwikkeld waarop de acht chronologica’s van Fryslân te vinden zijn.

In februari hebben we de methodiek breed gedeeld met professionals die vanuit de Friese gemeenten, provincie en het Wetterskip met het landschap bezig zijn.

Dit gebeurde tijdens de Landschapsmeet-ups die Landschapsbeheer Friesland mede organiseert. Daarnaast gaf onze expert erfgoed en cultuurhistorie verschillende presentaties over de methodiek zoals bij onze koepelorganisatie LandschappenNL, symposium Landschapsbiodiversiteit, team Landschap RCE en de cursus bouwstenen voor biodiversiteit.

Ook landelijk is er interesse voor de methodiek. In oktober gaven onze expert Erfgoed en Cultuurhistorie en Werkend Landschap een presentatie over het project bij het programmteam Mooi Nederland van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en OCW. Ons ontwerpend onderzoek bracht inspiratie en leverde veel aanknopingspunten om mee verder te gaan.

Erfgoed & cultuurhistorie in gebiedsprocessen

Kennis van erfgoed en cultuurhistorie is nuttig om in te zetten bij gebiedsprocessen. Veel van de historische landschapselementen in het buitengebied hebben lange tijd een specifiek nut gediend. Die elementen pasten vaak ook bij de aanwezige bodem- en wateromstandigheden. Door klimaatverandering of bij andere opgaven worden oude functies opnieuw interessant of kunnen elementen zelfs nieuwe gebruiksfuncties krijgen. Met het verleden vooruit! Denk bijvoorbeeld aan toepassingen voor meer biodiversiteit, opslag van CO₂ of waterberging. Wij kunnen deze functionaliteiten in kaart brengen en aan nieuwe verdienmodellen koppelen. In 2023 hebben we veel doorontwikkeld op dit gebied om in 2024 uit te werken.

In 2023 hebben we dit gedachtegoed binnen de pilot Mei it ferline foarút Ooststellingwerf in de praktijk gebracht. Samen met een zestal agrariërs proberen we een brug te slaan tussen theorie en praktijk. Voor deze zes bedrijven wordt een bedrijfsplan ontwikkeld dat chronologisch past in de verduurzaming en versterking van zowel het landschap als het bedrijf. Door hierin ook de economische afwegingen te includeren, nemen we letterlijk de proef op de som.

Regio Deal Zuidoost-Friesland

In Zuidoost-Friesland zijn, op basis van de beleidsanalyse die we eerder hebben uitgevoerd, verschillende projecten gestart voor de verbetering van het landschap. Zo werkt de gemeente Smallingerland samen met COA azc Drachten aan de herinrichting van de omgeving van het asielzoekerscentrum en wordt er onder begeleiding van LBF gewerkt aan de versterking van elzensingels in de omgeving van Smalle Ee.

Van Akker naar Bakker

In dit project spelen akkerbouwer Karl Brouwer in Elsloo, de molen De Weyert in Makkinga, en bakkerij Nijstad de hoofdrol. De Wyerts Eygen broden zijn een mooi streekproduct met een korte en duurzame productieketen. De akker wordt zo ingericht dat er een aantrekkelijk, soortenrijk cultuurlandschap ontstaat met vlinders, vogels en nieuwe landschapselementen. In februari plantte een groep enthousiaste vrijwilligers, een houtwal en meidoornhaag bestaande uit ongeveer 2.700 eiken en struiken van mei-, sleedoorn, hondsrös, Gelderse rös, wilde lijsterbes en vlierbes. Landschapsbeheer Friesland schreef het projectplan, coördineert de uitvoering van het landschapsherstel en verzorgt de monitoring.

Start inventarisatieproject stinzenflora

Eind 2023 heeft het Waddenfonds de aanvraag voor het project Van Stinzenplant tot Börgbloumkes goedgekeurd. Dit betekent dat we ons de komende jaren, samen met Landschapsbeheer Groningen en Landschap Noord-Holland, gaan inzetten voor het behoud van stinzenflora in het Waddengebied. De stinzenflorabiotopen zijn op weinig andere plekken te vinden en zijn van grote cultuurhistorische waarde. Lees meer over dit project op onze website.

Biodiversiteit & Monitoring

Voor Landschapsbeheer Friesland is het vergroten van de biodiversiteit in het cultuurlandschap een belangrijk uitgangspunt. Bij de aanleg en het herstel van landschappen houden we hier altijd rekening mee. Door te monitoren vinden we antwoorden op vragen als: Hoe dragen landschapselementen in het cultuurlandschap bij aan de biodiversiteit? Hoe kun je met beheer daarop inspelen? Op basis van monitoring adviseren wij bijvoorbeeld agrarische collectieven over de uitvoering van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer. Daarnaast zijn wij betrokken bij projecten en initiatieven van bewoners en organisaties waarbij vaak op een laagdrempelige manier een flinke bijdrage aan de biodiversiteit wordt geleverd.

Monitoring Goud en Lân

De Pingjumer Gulden Halsband, gelegen in het gebied waarin ook de dorpen Arum, Witmarsum, Pingjum, Zurich en Kimsward liggen, is één van de oudste ringdijken van Nederland met een rijke biodiversiteit. Op korte afstand, aan de kust, ligt de bijzondere Zuricher Oord Polder. Een groep van enthousiaste bewoners wil zich inzetten voor het behoud van het landschap in deze streek. In 2023 voerden wij voor de werkgroep Gouden Lân de monitoring van broedvogels en dagvlinders en hommels uit. Dit deden we ook in 2022 en doen we nogmaals in 2024. In het najaar van 2023 zijn we begonnen met het opstarten van een educatieprogramma. Begin 2024 geven we voor een groep enthousiaste bewoners – uit alle vijf dorpen – cursussen over dagvlinders, hommels en (broed)vogels. Een aantal excursies maakt deel uit van de cursussen.

Het doel is dat de deelnemers voldoende enthousiasme en kennis opdoen van de diverse soortgroepen. Hiermee kunnen ze in de toekomst zelf de inventarisaties uitvoeren, waarmee eventuele veranderingen in de biodiversiteit kunnen worden vastgesteld. Met het juiste beheer is toename van

biodiversiteit mogelijk. Hiervoor hebben we een beheerdocument opgesteld. Tot slot is het ook de bedoeling om de plaatselijke schoolkinderen te betrekken met schoollessen en excursies.

Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer

Agrariërs en andere grondeigenaren zorgen met een collectieve, gebiedsgerichte aanpak, het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), voor leefgebieden voor (dier)soorten van internationaal belang. Zij voeren gezamenlijk het onderhoud van landschapselementen uit en het beheer voor akker- en weidevogels. Met beleids- en beheermonitoring brengen wij de resultaten van dit beheer in kaart en volgen we deze. De monitoring voeren wij in twee leefgebieden uit: Droge Dooradering (zoals elzensingels en houtwallen) en Open Akker.

Monitoring broedvogels, vleermuizen en habitat

Ieder jaar voeren we in opdracht van de provincie Fryslân samen met ecologisch adviesbureau Altenburg & Wymenga de beleidsmonitoring uit voor het leefgebied Droge Dooradering. De door ons

opgeleide vrijwilligers helpen ons daarbij. In dit leefgebied zijn de landschapselementen zoals houtwallen, elzensingels en hakhoutbosjes de belangrijkste landschapselementen. Ook het elzensingellandschap in de binnenduinrand op Terschelling maakt onderdeel uit van deze monitoring, naast de gebieden in de Noardlike Fryske Wâlden en Zuidoost Friesland.

In opdracht van het agrarisch collectief ELAN Zuidoost-Friesland en de vereniging Noardlike Fryske Wâlden voeren wij ook beheermonitoring uit, binnen diverse leefgebieden. Een van de onderdelen daarvan is de monitoring van de zogenoemde habitatkenmerken, waarbij we met het inventariseren van diverse kenmerken nagaan hoe het leefgebied er in detail uit ziet. Dit vergelijken we met de aanwezigheid van broedvogels. Op basis hiervan kunnen we adviseren hoe het beheer zo optimaal mogelijk kan worden uitgevoerd. Ook voerden we in 2023, samen met Altenburg & Wymenga, de monitoring van vleurmuizen in de Noardlike Fryske Wâlden uit.

Monitoring akkervogelbeheer in leefgebied Open Akker

Onze monitoringmedewerkers trokken ook dit voorjaar er op uit om de broedvogels te tellen. Dit deden zij onder andere in opdracht van het agrarisch collectief ELAN Zuidoost-Friesland als onderdeel van

de beheermonitoring. Naast de vogels werden dit jaar voor het eerst ook dagvlinders en hommels geïnventariseerd.

In december presenteerde Living Lab Fryslân de poster Biodiversiteit groenblauwe dooradering, zie inzet. Met de inbreng van onze experts is het een mooie inspiratiebron geworden bij het beheer en versterken van landschapselementen zoals houtwallen, elzensingels en waterelementen (groenblauwe dooradering). Ook Hogeschool Van Hall Larenstein werkte mee aan deze poster. De poster verscheen als vijfde in een reeks van posters over (biodiversiteit in) het agrarisch cultuurlandschap.

Beheer en inventarisatie Koedijk

Eerder maakten we voor de Stichting Van Panhuys in Amsterdam een beheeradvies voor de Koedijk, een slaperdijk bij Oudebildtzijl. In 2023 scherpten we het advies aan op basis van een gezamenlijk veldbezoek met andere onderzoekers. We inventariseerden de insecten en vogels op de Koedijk. Hieruit bleek het hooibeestje een mooie populatie heeft en het icarusblauwtje (zie foto links) er voorkomt alsook het in Fryslân zeldzame bruin blauwtje. Deze dijk is een mooi voorbeeld van een slaperdijk die een geschikt leefgebied vormt en verbindingsweg voor flora en fauna, in het omringende, intensief gebruikte cultuurlandschap.

Download hier de poster Biodiversiteit groenblauwe dooradering

Educatie & Vrijwilligers

Particulieren en organisaties die ideeën hebben over een groenere, mooiere of een meer biodiversere leefomgeving weten Landschapsbeheer Friesland goed te vinden. Wij kunnen ze helpen met inhoudelijke kennis over het versterken van biodiversiteit in het cultuurlandschap of het inrichten van een proces om educatie te verzorgen voor vrijwilligers en basisscholen. Ook helpen we bij het maken van projectplannen met begrotingen en het vinden van fondsen en subsidies voor de uitvoering ervan. Vaak is een enthousiaste werkgroep al blij met ondersteuning in de vorm van onze gereedschappen die ze gratis kunnen lenen voor het gebruik bij beheerwerkdagen. Verder heeft Landschapsbeheer Friesland ongeveer 200 vaste vrijwilligers die wekelijks of maandelijks de handen uit de mouwen steken. Tijdens de Natuurwerkdag en educatieactiviteiten kunnen we rekenen op de hulp van nog eens honderden extra vrijwilligers.

Cursussen

Onze cursussen lijken na de Coronaperiode nog wel meer in trek dan voorheen. Om die reden kon in het voorjaar van 2023 twee keer een basiscursus Vruchtbomen worden georganiseerd die beide keren met dertig cursisten vol zat. Deze cursussen hebben ervoor gezorgd dat alle zes districten van de Hoogstambrigade er een of twee nieuwe snoeivrijwilligers bij kregen. Ook heeft district Zuid op deze manier een nieuwe coördinator gekregen nadat de vorige coördinator om gezondheidsredenen plotseling moest stoppen. Voor het eerst sinds jaren hebben we weer een cursus 'Maaien met de zeis' georganiseerd voor leden van Velt Fryslân. Voor de cursus Bouwstenen voor Biodiversiteit, een initiatief van Kening, verzorgden we drie van de vijf theorieavonden. Hier deden rond de twintig mensen aan mee van tien biodiversiteitsinitiatieven.

Educatie

In Fryslân zijn er verschillende educatieprogramma's waarin het Friese landschap centraal staat. Hiervoor leveren wij informatie over het landschap en de biodiversiteit voor het educatiemateriaal, geven we presentaties en verzorgen wij, samen met onze 'mentorvrijwilligers', de begeleiding van groepen in het veld. Dit doen we voor basisscholen, voor het voortgezet onderwijs en we geven ook cursussen aan volwassenen. Ook bieden wij plek voor (maatschappelijke) stages en afstudeerprojecten.

Biologiedagen

In 2023 hebben onze medewerkers ruim 25 groepen basisschoolleerlingen begeleid tijdens de biologiedagen voor diverse centra voor Natuur- en Milieueducatie (NME), bijvoorbeeld voor NME Mar en Klif in Zuidwest-Fryslân. Samen met NME de Naturij hebben we in de gemeenten Opsterland en Heerenveen educatieve beheerdagen georganiseerd bij aangesloten boeren van het agrarisch collectief ELAN. Via het project Wortels en vleugels van het steunpunt Kunst&Coo deden voor het eerst ook basisscholen in Oost- en Weststellingwerf mee.

15 jaar jeugdeducatie over Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden

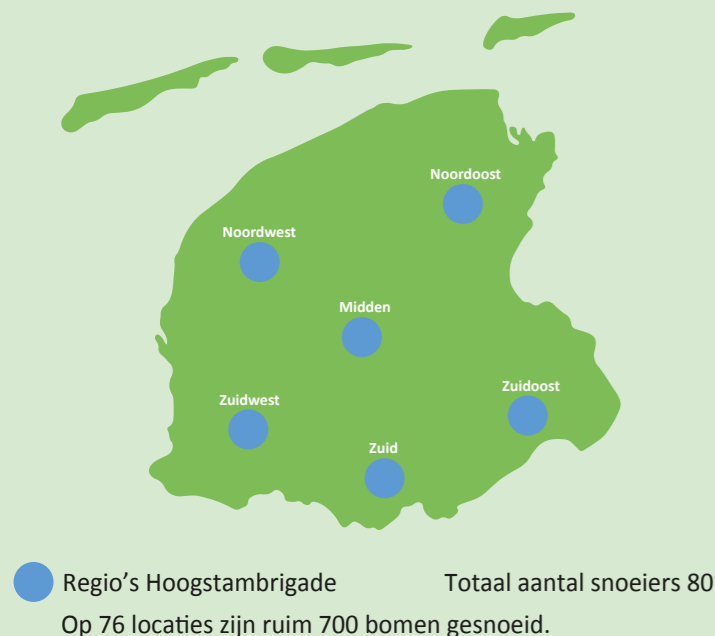
In september feliciteerden we de vereniging Noardlike Fryske Wâlden met de 15e editie van het jeugdeducatieproject Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden. Landschapsbeheer Friesland is vanaf het begin af aan bij het programma betrokken. In al die jaren hebben we duizenden kinderen geleerd hoe je de elzensingels het beste kunt onderhouden en ze geholpen met het snoeien. Dit educatieproject is een initiatief van Landschapsbeheer Friesland, IVN Natuureducatie en vereniging Noardlike Fryske Wâlden. De centra voor Natuur- en Milieueducatie De Klyster, Pingo & Pet en de Naturij verzorgen het educatieve deel van de veldwerkdagen.

Hoogstambrigade 2023

Van oktober tot april helpen onze vrijwilligers van de Hoogstambrigades particulieren met het snoeien van de fruitbomen. In iedere Friese regio is een brigade actief.

Aan het begin van het snoeiseizoen lieten onze hoogstambrigadiers zich inspireren in de prachtige tuin van de Dekema State in Jelsum. Zij leerden van fruitboomspecialist Auke Kleefstra en van Dekema State-tuinbaas Wim Hoogendam de fijne kneepjes van het snoeien van leifruitbomen.

Wil je ook vrijwilliger worden?

Kijk op onze website
www.landschapsbeheerfriesland.nl
wat je kunt doen.

Onze vaste vrijwilligers

Onze vaste vrijwilligers zijn van oktober tot en met april wekelijks actief. In de weekenden zijn het bijvoorbeeld de vrijwilligers van onze Hoogstambrigades die fruitbomen bij particulieren thuis snoeien. Door de week zijn er ook groepen actief zoals op woensdagen de groep van ongeveer twaalf mensen die meehelpt bij het intensieve onderhoud van het landgoed Oranjewoud. Het is veel werk om deze bijzondere 19e-eeuwse Roodbaardtuintuin van bijna 25 hectare in goede conditie te houden. Op donderdagen is een enthousiaste vrijwilligersgroep actief om de heide in de omgeving van Beetsterzwaag te beheren. Vooral met het oog op het instandhouden van het reptielenbiotop. Wij helpen de vrijwilligers met onze expertise bij de uitvoering van de werkzaamheden en zorgen voor geschikt gereedschap en ander materiaal. Dit gereedschap bewaren en onderhouden we op onze werkplaats in Gorredijk.

Jaarlijkse vrijwilligersbijeenkomst

Op 25 mei vond de jaarlijkse seizoenafsluiting voor onze vrijwilligers plaats. In Weidum bedankte directeur Wiebe Bouma de aanwezige vrijwilligers voor hun inzet het afgelopen seizoen. Daarna gaf collega Gerrit Tuinstra een boeiende presentatie over nachtvlinders.

Broeihopen voor de ringslang

Eind april was een groep vrijwilligers druk met het opzetten van broeihopen voor ringslangen. In 2023 zijn in totaal 35 hopen opgezet en 1.315 eieren gevonden.

Grien Goud

Op vrijdag 22 september organiseerden we samen met zeven andere organisaties de eerste Friese Groene Vrijwilligersdag Grien Goud. In het Natuurmuseum Fryslân waren de vrijwilligers van alle groene organisaties in Fryslân welkom. Het programma met als thema 'Samen voor Natuur' bestond uit interessante lezingen, workshops en excursies. Grien Goud is onderdeel van het Actieplan Groene Vrijwilligers dat in 2022 is opgesteld. De groene organisaties zijn Bond Friese Vogelwachten, Friese Milieu Federatie, Fryske Feriening foar Fjildbiology, It Fryske Gea, Landschapsbeheer Friesland, IVN natuureducatie, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer.

Cursus fruitbomen snoeien

In het voorjaar van 2023 zijn onder leiding van cursusleider Auke Kleefstra van De Griene Hân zestig deelnemers opgeleid tot kundige fruitbomensnoeiers. In twee avonden leerden ze meer over de geschiedenis en betekenis van fruitbomen en boomgaarden in het Friese landschap. Onderwerpen zoals de groei, sapstromen en wat een goede stand-groeiplaats is, kwamen aan bod. Op 3 april brachten ze de theorie in de praktijk en gingen ze in weer en wind aan de slag.

Zeismaaicursus

In oktober organiseerden we samen met Velt Fryslân in Jubbega een Zeismaaicursus. Deelnemers kregen handige tips om hun techniek te verbeteren en er ging heel wat tijd zitten in het scherp maken (haren) van de zeis. Een echt ambacht!

Tijdens de Natuurwerkdag op 4 november maakte Omrop Fryslân een leuk item van de werkzaamheden op het terrein rond het AZC Drachten dat samen met bewoners en vrijwilligers opnieuw werd ingericht.

Nationale Boomfeestdag

Op woensdag 15 november plantten leerlingen van basisschool OBS 't Holtpad in Nijeholtpade tijdens de provinciale viering van de boomfeestdag bomen in een natuurgebied van Staatsbosbeheer in de buurt. Dit deden zij samen met gedeputeerde Matthijs de Vries, wethouder Tom Hartog, voorzitter van de provinciale commissie Boomfeestdag Jan Dijkstra en provinciehoofd van Staatsbosbeheer Bert Hummelen. Landschapsbeheer Friesland hielp mee met de voorbereiding.

Biodiversiteitsfestival BROED

In het voorjaar en de winter van 2023 leverde wij een bijdrage aan het evenement BROED, een initiatief van Kening. Landschapsbeheer Friesland is partner van dit initiatief dat onderdeel is van het Herstelprogramma Biodiversiteit Fryslân. Tijdens de voorjaarseditie gaven we samen met een adviseur van de provincie Fryslân een mini-college bij de Cruydt-Hoeck. Hierin legden we uit hoe de historie van een plek kan helpen bij de

inrichting van een tuin. Daarnaast verzorgden we een vogel excursie. Tijdens de wintereditie van BROED in december verzorgden we een aantal theorieavonden en een inspiratiesessie over het verhogen van biodiversiteit op en rond het erf.

Natuurwerkdag 2023

Op zaterdag 4 november vond de nationale Natuurwerkdag 2023 plaats. Landschapsbeheer Friesland coördineert deze dag in Fryslân. Op verschillende locaties gingen ruim 800 vrijwilligers buiten aan de slag. Er waren klussen op ruim twintig locaties in de provincie waaronder Dekema State, Landgoed Oranjestein, bij Oerfloed, op de Waddeneilanden en in het Heempark in Heeg. Voor COA azc Drachten was de Natuurwerkdag de start van de nieuwe groene inrichting van het terrein. De Natuurwerkdag is een initiatief van LandschappenNL, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Scouting Nederland en wordt mede mogelijk gemaakt door de Nationale Postcode Loterij.

Moderne greppels blijken magneten

Greppels. Oot za't het boerenland er vol mee. Draaiage en lage waterpelen deden de ondiepe afwateringsgreulen verdwynen. Koudeuser boeren graven de smalle sloeven nu terag en gaan ne met staven droogte en CO₂-uitstoot te lj. En, nu het sporter, kwettert het ook weer, want de natte adelen bliken vogel- en insectenmagneten. „It mes strij't hja wol oan dit kanten jagoft.“

DE OORSPRONKELIKE KLEINSCHALIGHEID IS NIET BEWERKBAAR

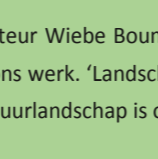
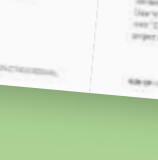
Insectenleier

Met onze greppels is er veel meer insectenleier. Dat is goed voor de biodiversiteit. De insectenleier helpt de biodiversiteit te behouden en te verbeteren. Het helpt ook de bodem te verbeteren en de waterhuishouding te reguleren. Dit is belangrijk voor de landbouw en de natuur.

HET SPETTERT EN KWETTERT WEER IN HET LAND

De natuur is weer terug in het land. Het spettert en kwettert weer. Dit is goed voor de biodiversiteit en de landbouw.

De natuur is weer terug in het land. Het spettert en kwettert weer. Dit is goed voor de biodiversiteit en de landbouw. Het helpt ook de bodem te verbeteren en de waterhuishouding te reguleren.

'Onze diverse cultuurlandschap is ons grootste goed'

Landschapsbeheer Friesland houdt, verbindt en vernieuwt. Het helpt de biodiversiteit te behouden en te verbeteren. Het helpt ook de bodem te verbeteren en de waterhuishouding te reguleren.

Biodiversiteit is de grootste diversiteit in landschappen. Landschapsbeheer Friesland maakt ons land weer leefbaar, gezond en duurzaam. Het helpt de biodiversiteit te behouden en te verbeteren. Het helpt ook de bodem te verbeteren en de waterhuishouding te reguleren.

Landschapsbeheer Friesland maakt ons land weer leefbaar, gezond en duurzaam. Het helpt de biodiversiteit te behouden en te verbeteren. Het helpt ook de bodem te verbeteren en de waterhuishouding te reguleren.

Landschapsbeheer Friesland maakt ons land weer leefbaar, gezond en duurzaam. Het helpt de biodiversiteit te behouden en te verbeteren. Het helpt ook de bodem te verbeteren en de waterhuishouding te reguleren.

Landschapsbeheer Friesland maakt ons land weer leefbaar, gezond en duurzaam. Het helpt de biodiversiteit te behouden en te verbeteren. Het helpt ook de bodem te verbeteren en de waterhuishouding te reguleren.

En verder...

- Gaf onze directeur Wiebe Bouma in het ondernemersmagazine Kijk op het Noorden: een uitleg over ons werk. 'Landschapsbeheer Friesland houdt, verbindt en vernieuwt: onze diverse cultuurlandschap is ons grootste goed'.
- Ook trad hij op in een interview met de NOS over de aanleg van de Lelylijn. Zijn oproep: 'We kunnen ons landschap maar één keer uitgeven.'

In de Media

Regelmatig verschijnen er artikelen in de Friese media over projecten of de expertise van Landschapsbeheer Friesland. Zo verscheen er afgelopen zomer een vierluik in de Leeuwarden Courant waarin een van onze hoofdthema's centraal stond.

In het eerste artikel **Moderne greppels blijken magneten** legt onze projectleider Greetje Mast samen met Age Flapper van Agrarisch Collectief Súdwestkust en Niek Bosma van Wetterskip Fryslân uit hoe herstel van het agrarisch cultuurlandschap met succes droogte en CO₂-uitstoot te lijf gaat en de weidevogels helpt. Het tweede artikel **Het singellandschap van Eastermar vormt geen belemmering voor de boer** is een interview met Fokke Benedictus. Ruim 30 jaar geleden zorgden de boeren in het dorp Eastermar ervoor dat in de milieudiscussies van toen het coulisselandschap van de Noardlike Fryske Wâlden niet is verdwenen. Fokke was een van hen. Ook aan het woord komt onze projectleider Foppe van der Meer. Hij ziet Eastermar als voorloper en voorbeeld voor de rest van het land in de huidige discussies 'it is in foarbyld fan boeren dy't yn krisis net efteroer hingje, mar in stap foarút sette en sa in oplossing fine.'

Kom binnen in onze opgefriste digitale wereld
een bron van inspiratie

www.landschapsbeheerfriesland.nl

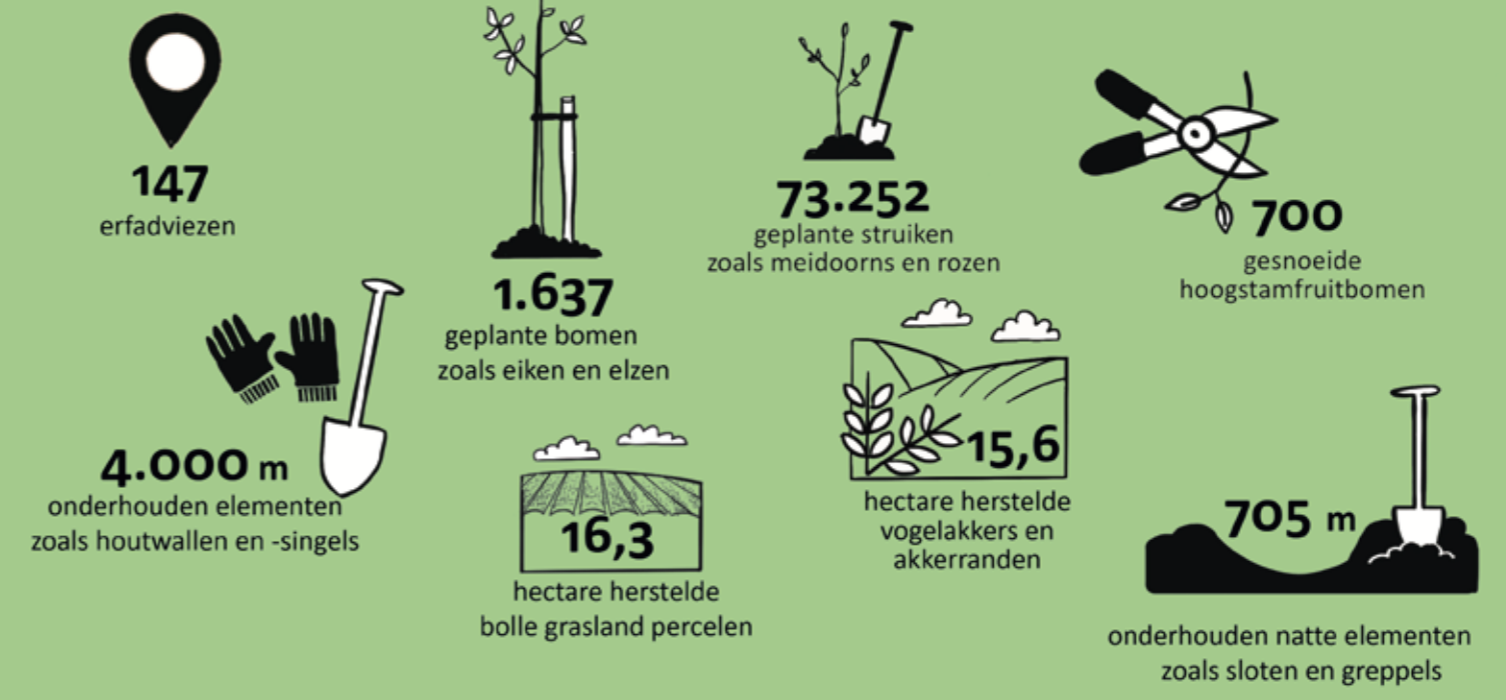

Met het derde artikel **Zuidelijke Wouden is een oeroud grabbeltonlandschap vol moderne logica** duiken we in het verleden van het landschap waar de logische oplossingen voor de toekomst voor het oprapen liggen. Onze senior adviseur Dennis Worst vertelt samen met Kees van de Lageweg, voorzitter van agrarisch collectief ELAN en boer Tjerk Hof hoe zij samenwerking in het project Mei it ferline foarút!

Van het laatste artikel **Bloemstroken lokken hommelen en valk** spat het enthousiasme van onze expert Gerrit Tuinstra af. Hij laat zien welke insecten - hommels, sprinkhanen en vlinders - en vogels er dankzij natuurlijker beheer van de Koedijk, een historische dijk op Het Bildt, voorkomen: "Sokke linen yn it lânskip binne belangryk as ferbining foar de natuer". Aan het woord komen ook Tjeerd Polstra, lid, en Hans Kroodsma, voorzitter van Agrarisch Collectief Waadrâne. Leden van dit collectief zorgen met bloemen- en kruidenmengsels voor meer biodiversiteit langs en op de akkers. Wendy de Reus, Rentmeester van Stichting van Panhuys, die een groot deel van de landrijen in eigendom heeft, vertelt hoe zij samen met ons het natuurlijker beheer in de praktijk brengt.

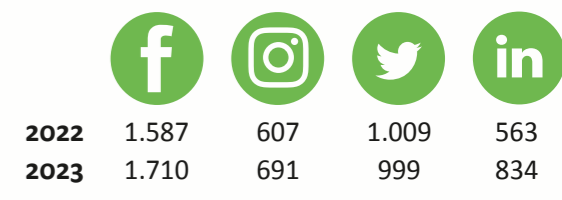
In cijfers

Aanplant, beheer en onderhoud landschapselementen

Aantal volgers:

Deelnemers Natuurwerkdag

Landschapsbeheer Friesland organiseert ieder jaar de landelijke Natuurwerkdag voor heel Friesland.

